

De Poemp

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT HEEMKRING
DAVIDSFONDS NIJLEN - NR. 18 - AUGUSTUS 1988

ONZE POEMP EEN MONUMENT

Onze Heemkring
organiseerde in april een
bijzonder geslaagde ten-
toonstelling met werk van
Marc Verreydt.

Deze fraaie
potloodtekening van zijn
hand toont onze (blijkbaar
gerestaureerde) poemp! ▷

TEN GELEIDE

De kracht van een symbool
**ONZE POEMP HEEFT HAAR
LEEUEKOP WEER!**

Dag, lieve Mensen!

Bij de geboorte van dit tijdschrift, nu alweer zeven
jaar geleden, ging onze redactieploeg ijverig op
zoek naar een naam voor ons kind. Het behoort tot de
onbetwistbare verdiensten van Florreke van Dest

Ten Geleide

Pitto (alias onze trouwe medewerker Flor Dieltjens) dat hij de "de poemp" ontdekt, of beter herontdekt heeft, want onze dorpspomp stond er maar triestig en vergeten bij toen zij haar naam gaf aan ons boekje (lees er de kommentaar van Jos Thys in ons allereerste nummer maar eens op na).

De poemp gaf niet alleen haar naam aan onze heemkring en tijdschrift, maar werd bovendien een symbool voor alle Nijlense mensen die de goede dingen uit het verleden voor de toekomst willen bewaren, voor mensen die gewoon van ons dorp houden. De kracht van dit symbool kan niemand ontgaan: een pomp die levens-noodzakelijk water geeft uit een leeuwepop -op zijn beurt symbool van Vlaamse weerbaarheid. Geen wonder dus dat de heemkring onder impuls van onze betreurde Meester Van Camp onze (stenen) poemp in volle eer wou herstellen. Fondsen werden ingezameld en ondergetekende poemp-voorzitter vroeg en bekam ook belangrijke gemeentehulp.

De leeuwepop werd tot onze grote vreugde weergevonden, de pomparm helaas niet. Geen nood echter: in de gemeentelijke technische school werd, geheel volgens de regels van de kunst, een sierlijke zwengel gesmeed. En nu is het eindelijk zo ver: de poemp heeft haar leeuwepop weer, zij is met andere woorden deskundig gerestaureerd. Daarbij kwam nogal wat "plastische chirurgie" kijken. Onze dank daarvoor aan het deskundig duo Manu Verreydt - Willy Van Driessche. Als de gemeente nu nog een kasseimozaïek rond het monument legt, is onze vreugde compleet.

Vanzelfsprekend willen wij dat eenvoudig monument inhuldigen en meteen alle mensen danken die hun steentje bijdroegen voor het "eerherstel". De Meester, en alle "poempiers" die ons in de loop van zeven jaar ontvallen zijn, zullen van daarboven wel meedoen. En U, lieve lezeres en beste lezer, bent vanaf nu al uitge-nodigd. Wij geven nog wel een seintje via dag- en weekbladen. Ondertussen veel leesgenot met ùw (papieren) Poemp!

Namens gans de ploeg:
* Walter Caethoven.

1988 - Honderd jaar Jozef Simons

Honderd jaar Jozef Simons: het zal wellicht niet de eerste maal zijn, dat u dit langs de media verneemt. Al is het een feit dat vooral Oelegem, op velerlei wijzen, druk bezig houdt, toch heeft ons aller Nijlen er iets mee te maken! Want, werd Jozef Simons op 21 mei 1888 te Oelegem geboren, dan huwde hij in 1920 met Maria Engels van Nijlen (° 8.12.1894 - +30.7.1981). Zij was de dochter van Lucien Engels (1864-1948) en Cecile De Meyer (1870-1949).

Reeds meer dan 125 jaar is deze grote familie met Nijlen verbonden, al is op dit ogenblik Herman Engels met zijn gezin de enige die deze traditie onafgebroken voortzet!

Dat Schrijver-Dichter Jozef Simons zo weinig bekend geraakte, is vooral te wijten aan zijn grote bescheidenheid en zachte aard. Nochtans verdient hij het beslist om ruime bekendheid te genieten. Gedreven door een warme liefde voor en een diepe verbondenheid met zijn Kempense volk schreef hij liederen die tot de schatten van het Vlaamse repertorium behoren: Kempenland, Op de purpre heide, Als de brem bloeit, Heimwee, Komt, kameraden komt, en tenslotte het enig-mooie, wereldberoemde Susa Nina! Bovendien herleeft de Kempen in

Dit portret van de Kempense schrijver Jozef Simons werd getekend door Luc Maris en uitgegeven door het Jozef Simons-genootschap (Oelegem).

zijn romans en verhalen. Boeken als "Eer Vlaanderen vergaat", "De laatste fles van de Kanunnik" en "Bonifacius Suikerbuik" zijn u zeker niet onbekend.

Willen wij dit jaar meer over Jozef Simons vernemen, dan zal Oelegem graag onze gastgemeente zijn. De plaatselijke Heemkundige Kring "De Brakken", de Jozef Simons Toneelkring, die dit jaar 30 jaar bestaat, en het Jozef Simons Genootschap hebben talrijke activiteiten, over het ganse jaar gespreid, op het getouw gezet. Zo zal, als hoogtepunt, een bronzen borstbeeld van Jozef Simons te Oelegem ingehuldigd worden.

Jozef Simons stierf op 20 januari 1948. Maar: wie schrijft, die blijft. In Vlaanderen, en dus ook in Nijlen, zal hij niet vergeten worden!

* Jozef Engels.

Strooptocht in het Jozef Simonsjaar

In "Losse Flodders" van onze onderpastoor Emiel De Deyne lezen we:

De onderpastoor was Mr. Hermans. Hij was de antipode van de pastoor qua figuur en temperament: een sterke blok, een beetje ruw, zeer volks en ... razend flamingant. Wat niet belette dat ze zeer goed overeenkwamen, elk blijvend op zijn standpunt en werkend volgens eigen inzicht. Onderpastoor Hermans was een verwoed stropers, liefst met de lichtbak. De strooptochten van zijn onderpastoor vielen niet helemaal in de smaak van de pastoor. De hazen en konijnen wel.

In een paar verhalen van Jozef Simons, oud-klasgenoot van Hermans, is hij het die model heeft gestaan voor de hoofdfiguur. Herlees maar eens "De laatste fles" en "De strooptocht van kapelaan Hermans". Zijn stropes waren ten andere legendarisch en bekend van Nijlen tot ... Mechelen.

En zo was het. Met toestemming van de Familie Simons laten we in De Poemp deze volkse onderpastoor graag nog eens op strooptocht gaan en brengen meteen een eresaluut aan de volksverbonden schrijver Jozef Simons (1888 - 1948).

* De Poemp.

De strooptocht van kapelaan Hermans

- « Kijk, het sneeuwt! » zei Marten Pens.
- « Dat zat al twee dagen in mijnen rug! » bromde Jakke van Peerken-Tist, en den Dobber, zijn broer, die als een schaduw en een echo was van Jakke, liet er onmiddellijk op volgen:

« In den mijnen ook! »

Witte Donderdag: de mannen van Peerken-Tist, kerels als bomen, te zamen met dat klein mager springerke van een Marten Pens - de drie verwoedste wildstropers van 't dorp - hadden, als alle jaren, die morgen hun Pasen gehouden. Schuw traden ze de kerk uit, trokken de brede rand van hun stropershoed diep in de ogen en stapten in de sneeuw.

Een paardewerk, dat te biechten en te communie gaan! Liever een nacht op de heide met de boswachters op de hielen.

Maar een woord is een woord. Goed dat ze door hun belofte aan Kapelaan Hermans maar gebonden waren aan Witte Donderdag en dat Witte Donderdag maar ééns in 't jaar viel.

Op die vrome daad moest hun geweten getraceerd worden.

De laatste jaren hadden ze nog halfkes en dikkoppen kunnen krijgen in de achterkeuken van «Den Moriaan», doch verleden week was Janneke Schoors op heterdaad betrapt door de commiezen ... Dat ze toch in Brussel niet kunnen verdragen dat een arme mens eens gaarne een kleintje snoept ... Nu wisten ze niet goed waarheen.

- « Kom, » zei Marten, « ik heb thuis nog een halve fles wijwater staan; die gaan we omkantelen ».

* * *

Vijf minuten later zaten ze gedrieën bij de fles in 't hutteke, waar Marten op zijn eentje ongehuwd kluizenaarde, met de Leuvense buiskachel tussen de knieën. 't Mocht buiten sneeuwen en weer zijn wat wilde.

- « Hoe lang is 't nu dat we onze Pasen houden? » vroeg Jakke, na zijn eerste kleintje te hebben binnengewipt.

- « Ja, hoe lang is dat nu? » echode Den Dobber, terwijl hij met de rug van de hand zijn mond afvaagde.

- « Vijftien jaar - van twee jaar voor den oorlog. »

- « Ik zou Kapelaan Hermans nog eens willen zien. »

- « Ik ook. »

- « Zou hij soms nog aan ons denken? »

- « Ja, aan ons denken? »

Kapelaan Hermans pastoorde al jaren ergens in de Polder, maar nooit zouden ze hem anders dan « Kapelaan » hebben genoemd. Een man naar hun hart! Die had hun ooit maar één verdriet aangedaan: namelijk toen hij, op jaren reeds, van de parochie wegtrok om elders te gaan pastoren.

- « Juist zo 'n weer toen! » schuddekopte Marten met een stille glimlach.

- « Ja, vertel dat nog eens, Marten. »

- « Toe, Marten. »

Het stroperke vaagde zijn mond af, hoestte 'ne keer, en begon:

- « Juist zo 'n weer toen, in de week van Allerheiligen, op een donderdag, 'k weet het nog goed, daags voor den Eersten Vrijdag; Kapelaan Hermans was naar den «Bosuil» uw vader zaliger gaan bezoeken, die met een pleuris lag ...

Nooit zou de kapelaan voorbij mijn deur zijn gegaan zonder zijn neus binnen te steken of zijn pijp eens te stoppen, hier bij de stoof, al zette ik in dien tijd geen voet in de kerk. Dat heet ik gedomme 'ne mens! En nooit of jamais zou hij van Zondagmis of Pasen hebben gesproken. Dat was puur uit goedheid, dat stak in dien mens in ...

Hij stoot de deur open en broemt met zijn zware stem: « Marten, ik weet 'nen haas liggen. Midden in 't Broek. Tussen 't mastenboske en den elzenkant achter 't Lieve-Vrouwke - bij dien groten witten berk. Ik heb hem opgejaagd, maar geen nood: die komt terug. »

Onze Sus zaliger was die morgen door de gendarmen gehaald, om twee maanden pensioonaat uit te doen in de Begijnenstraat. Ik zeg: «Mijnheer de Kapelaan, ik meende dezen avond met den lichtbak uit te zetten in gezelschap van mijn broer, dan had ik uwen haas in passant kunnen snappen, maar onze Sus is dezen morgen naar de stad gaan zitten. »

Waren zijn volgende woorden van eerst af gemeend, of wilde hij enkel zwansen, dat durf ik niet slissen. In elk geval, hij vroeg: « Wil ik meegaan, Marten? » - En dat pakte me zodanig, dat ik antwoordde op de stond: « Mijnheer de kapelaan, als ge dat doet, houd ik in 't vervolg alle jaren mijnen Pasen. » Hij kwam op mij toe met uitgestoken handen: « Ik ben uw man! » zei hij; « om wat uur moet ik present zijn? » - « Half elf, klokslag voor de deur, » zeg ik.

En 's avonds stipt op 't uur, klopt hij aan. Hij had een oude groene kapoot om, die hij nog alleen aantrok op peren te plukken, zei hij. Kraag recht, geen hoed op, maar een zwarte sjaal rond zijn hoofd gewonden. Van ver leek hij precies een vrouwmens!

Het sneeuwde zachtjes aan, van die eerste sneeuw die valt gelijk pluimkes, en koud was 't eigenlijk niet; Ik reikte hem den doven lantaarn over en stapte voorop,

langs 't binnen-wegeltje hier achter den boskant. Ik zeg: « Zwijgen, mijnheer de kapelaan, en zoveel mogelijk mijn voetstappen drukken. Straks zult ge wel horen wat er u te doen en te laten staat. »

Verse houtblokken in de kachel gestoken, de borreltjes nog eens vol gegoten en Marten vertelde verder:

« We zagen gelukkig hond noch beest, en buiten 't dorp, in 't blakke veld, ademde kapelaan Hermans meer op zijn gemak. De lucht ging open; sterren schoten achter de wolken uit en daar viel maar nu en dan een pluimke meer. We spoedden ons recht naar de mastenbossen en ik lapte zijnen haas. - « Wat een vette kerel! » zegt hij. En ik: « Hij is voor u, mijnheer de kapelaan, maar gij draagt hem zelf. En nu moeten we zo rap mogelijk maken dat we een kwartierke van hier zitten. Misschien heeft er iemand van de boswachters het schot horen vallen en komen ze wel eens kijken om ons goedendag te zeggen. »

We liepen tot in de jonge mast achter de Doornboom. Een goed plaatske uitgezocht op 't hoge - uit de wind - en de lichtbak aangestoken. Hij lichtte nog geen vijf minuten of twee konijnen zaten te spelen in de schijn. « Vlam! » zeg ik en ik lap ze met één schot. Ik roep: « Blaas uit en vlug links op! »

- « En blies kapelaan Hermans het licht uit? »

- « Ja, blies hij 't licht uit? »

- « Ik heb nooit een betere helper gehad. Hij deed al wat ik vroeg. Tien minuten later zaten we op de uitkant van 't Broek; op 't hoekske van de wilgenkant - opnieuw aangestoken - lap ik er nog een dikke omver. - « Vooruit! » zeg ik. En gelijk we over 't karspoor schieten, valt de maan onder een wolk uit en ik zie beneden een garde-chasse - 't was Fonske De Herdt - benen maken naar 't dorp toe, om ons de terugweg af te snijden ... Ik laat een «potver» schieten. - «Luister, zo liggen de boeken: de boswachters hebben de schoten gehoord en bezetten hun posten. Het veiligste voor ons is hier in dat kleine mastenbosje te kruipen en er ons koest te houden tot de dag in de lucht komt en er wat volk voorbijgaat; dan schuiven we mee. » - « 't Is morgen Eerste Vrijdag, » antwoordt hij,

« ik moet om half zes in mijn biechtstoel zitten! » - « Dat 's erger! » peins ik en ik leg hem heel den toestand bloot: « Gaan we terug langs dezen kant - langs 't karspoor - we stoten op Fonske De Herdt; willen we 't Broek uit lags den Bosuil, tien tegen één vinden we daar Jan de Wolf aan of omtrent de brug. We kunnen langs de Keer nemen, de beek overspringen, maar dat is een grote omweg en 't gevaar bestaat dat we den wolf in den muil lopen. »

- « Ik had toen zijn gezicht willen zien! »

- « Ik ook! »

- « Ja, hij stond daar twee minuten lang met zijn dubbelkin op zijn hand. En dan ineens: « Ik heb het! » grinnikt hij. « Wij zijn de berechting! » We gaan Peerken-Tist bedienen! Ik stap voorop; gij volgt met aangestoken lantaarn. Zonder vaar noch vrees! Kop omhoog! »

- « Akkerdoeme! »

- « Milledju ! »

- « Ja, ik lapte er ook een schietgebede uit. « Mijnheer de kapelaan, » zeg ik, « dat wil ik met u riskeren. En als 't lukt, zal ik er mijn leven lang deugd van hebben. Kom, we steken eerst onzen buit weg. » - « Geen kwestie van! » bromt hij,

« niets achterlaten: proper afwerken. »

- « Wat een vent! »

- « Wat een kerel! »

- « Ik moest de drie konijnen en den haas aan zijn broekriem knopen en dien gespte hij om zijn lijf, boven zijn toog, onder zijn kapoot. Mijn geweer had ik voorzichtig geborgen onder een hoopke vlimmen.

« Steek aan en vooruit! » commandeert hij, « over den hogen berm dat ze ons van verre zien afkomen. En ge antwoordt op mijn voorbidden met luide stem ... In den naam des Vaders ... »

Ziet ge ons gaan ?

De maan kroop weg; 't begon opnieuw te sneeuwen. En de weesgegroetjes ronkten. « Wees gegroet, Maria » - « Heilige Maria, Moeder Gods ... dood. Amen. »

Wij naderden al meer en meer het brugske. Kapelaan Hermans ziet nog eens om: « Hardi, Marten! » roept hij, « brandt de lantaarn goed? Draai het vlammetje nog wat op ... C' est ça ... Vooruit! ... Glorie zij den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest! » - « Gelijk het was in 't begin ... »

En toen springt daar opeens Jan De Wolf achter een dikke beuk uit met de vinger op de trekker van zijn geweer:

« Handen omhoog! » buldert hij, « Blijven staan! » Nooit vergeet ik dat gebulder, maar nog minder de daverende stem van kapelaan Hermans: « Op uw knieën, Jan De Wolf, de berechting gaat naar Peerken-Tist! » De loop van 't geweer ging omhoog, Jan De Wolf viel op zijn knieën ... En met zijn gewone stem, zo kalm

als in de kerk, bad kapelaan Hermans voort: « De vijf gloriejke mysteriën ... Wees gegroet, Maria ... » Heb ik toen op mijn lippen gebeten om het niet uit te proesten! »

Jakke en Den Dobber sloegen op hun knieën van plezier. Ja, ze wisten nog zo goed hoe kapelaan Hermans en Marten toen in 't holle van de nacht in de « Bosuil » waren aangeland. Ze hadden er allen te zamen - de kapelaan uitgezonderd, die moest nuchter blijven - een goeie pint op gezet. En hun vader zaliger had ervan gegibberd dat hij zeverde.

Dàar was het toen, in de plechtige stilte van de nacht, dat ze alle vier, ook Peerken-Tist zaliger, aan kapelaan Hermans hadden beloofd alle jaren hun Pasen te houden op Witte Donderdag.

Mijnheer Hermans: onderpastoor, stroper en razend flamingant!

's Anderendaags, om zijn rol voort te spelen, was Peerken-Tist te bed blijven liggen, want, ja de baron kwam zelf kijken hoe 't met de berechte ging.

- « Die had er het zijne niet van! » beweerde Marten. « Hij is ook op de pastorie gaan aanbellen en heeft er kapelaan Hermans een verwijt van gemaakt een beruchte stroper als mij te hebben meegenomen om de lantaarn te dragen bij een berechting! »

- « En wat heeft hij daarop geantwoord? »

- « Hij heeft zijn bol gewassen, niet waar? »

- « Dat zou ik denken! Dat is waar, mijnheer de baron, » heeft hij geantwoord, « het zou slechts iemand van grote waardigheid mogen zijn die Ons Heer vergezelt. De beste is eigenlijk nog niet goed genoeg. Ik zal de volgende maal eerst naar 't kasteel telefoneren. En bij voorbaat bedankt, mijnheer de baron, voor uw bereidwilligheid. Dat is schoon van u! »

De baron is nooit meer weergekomen...

Drie dagen later gaf de kapelaan een hazen- en konijnenfeest aan al de onderpastoors van de omtrek!

*Jozef Simons.

De besloten tijd:

Een groote ontsteltenisse in ons dorp!

1797. De voorgaande jaren hadden onze dorpen plunderingen, vernielingen, oorlogen, ziekten en opeisingen gebracht. En nog was het einde van de miserie niet in het zicht. Op 22 september 1797 werd een omzendbrief voorgelezen, die insloeg als een bom: elke uitoefening van de eredienst wordt binnen 24 uur verboden.

Jacob De Cnaep, oudschepen van de Lierse Bijvang, legt die dagen een "memorie" of dagboek aan. Wat hierna volgt is zijn relaas; wel hebben we de tekst een beetje naar het hedendaagse Nederlands "vertaald".

GEEN KLOK MAG NOG LUIDEN ...

Op 15 november 1797 staat ons dorp in rep en roer, omwille van de beperkingen i.v.m. de uitoefening van onze (Roomse) eredienst. Geen klok mag nog luiden, wat onze mensen verontwaardigd doet vragen wat de Franse Natie zinnens is te doen met de vrijheid van godsdienst. Al wat maar enigszins naar godsdienst ruikt, wordt onder bedreiging van zware straffen aan de geestelijkheid verboden. Orgel en klokken worden buiten dienst gesteld en afgeschreven.

In de Nijlense dorpskerk werd de laatste mis gelezen op 22 oktober. Praktisch alle gelovigen hielden eraan hun kerkelijke plichten te vervullen, vermits het aan de parochiegeestelijkheid verboden werd van nu af nog enige kerkelijke dienst, hetzij binnen de kerk als in open lucht te houden. Maar de mensen hier bidden de rozenkrans om 7 uur 's morgens en om 6 uur 's avonds, zoals in alle dorpen van Brabant, en smeken de almachtige God de gruwelijke gesel waarmee men onze godsdienst wil vernietigen, weg te nemen.

EED VAN HAAT

De Franse Natie eist van onze priesters een verklaring en een eed af te leggen van haat tegen het koninkdom en trouw te zweren aan de wetten van het jaar III van de Franse republiek. Einde november 1797 waren er te Lier slechts enkelen die hieraan gevolg gegeven hadden. De andere steden van Brabant doen alsof hun neus bloedt,

wat helemaal niet naar de zin is van het Franse Directorium. Onmiddellijk stelt dit alle kerken en pastorieën die in Brabant gelegen zijn onder sekwestering. Pastoors en onderpastoors zien zich alsoz genoodzaakt hun meubels te verkopen en elders onderdak te zoeken. In onze omgeving hebben alle pastoors een andere verblijf opgezocht en staan de mooie pastorieën leeg. Op 23 december 1797 wordt onze dorpskerk door commissaris Van den Bosch gesloten en de sacristiedeur verzegeld. Geen klokgelui, geen enkel teken van de katholieke eredienst mag nog gegeven worden.

NIJLEN ZET DOOR!

Aan al deze verordeningen storen de inwoners van Nijlen zich niet en ze behouden de kerk als bidplaats. 's Anderdaags, op 24 december, hebben ze zoals gewoonlijk de rozenkrans gebeden; ook de hoogmis werd opgedragen en 's namiddags het lof gezongen. Er werd geluid en geklept met de kleinste klok, vermits de andere geroofd waren. Zo ziet men dat het volk zijn godsdienst, zelfs tegen de wil in van de overheid, (die het geloof wil belachelijk maken en uitroeien) wil belijden en bewaren. En wij, wij gaan er met de Kerstdagen mee door!

Zo werd het nieuwjaar 1798. Jacob De Cnaep vertelt verder:

Op 7 en 8 januari 1798 zijn te Nijlen de gewone gebedsdiensten doorgegaan, zoals het bidden van de rozenkrans 's morgens en 's avonds, zoals wij dat hier gewoon zijn te doen. In de omliggende Kantons mag echter niemand meer een kerk betreden. Door die maatregel zijn er verscheidene kerken twee, driemaal opengebrouken. Bij andere heeft men doodgevoorn de kerkdeuren afgehaakt en verborgen. Zo blijven onze kerken te allen tijde toegankelijk! Toch moet ons volk wijken voor de gewapende macht, die het geloof tracht te vernietigen.

PASTORIEEN BEZET DOOR GEPEUPEL

Onze pastoor De Cock is op 4 januari, zoals alle pastoors uit de streek, moeten verhuizen. Hij verblijft nu op het

buitenverblijf van juffrouw Goovaerts, het Zwart Water (Swaert Water) genaamd. Onze pastoor heeft nochtans verkregen dat zijn bejaarde vader de pastorie mag blijven bewonen, dit tot nader order van de overheid. De pastoor van Bevel woont nu op het goed van de heer De Kinder; de pastoor van Kessel bij de heer Geelhand, en die van Bouwel bij zijn pachter Andries van Reusel. Alle pastorieën worden nu bezet door het ge-peupel: het wordt hiervoor door de Fransen met 32 stuivers per dag vergoed.

De aloude herberg "De Lelie" aan de Bouwel-sesteenweg, een alweer verdwenen dorpsgezicht.

KERK DERDE KEER GESLOTEN ...

Op 13 februari 1798 werd onze dorpskerk voor de derde maal door commissaris Van den Bosch en zes Franse Huzaren gesloten. Het werd uitdrukkelijk verboden de kerk nog te betreden op straf van in de boeien geklonken te worden. De eerste twee keren na de sluiting was de kerk onmiddellijk opengebroken door de inwoners van Nijlen, om de gebeds-diensten die ze niet wilden missen te houden. Op zondag 18 februari echter zijn ze verplicht om te bidden samen te komen in de schuur van de koster, aan de Lelie te Nijlen. De reden hiervoor was dat er vier huzaren in het dorp lagen, die de achterstallige dorpsbelastingen kwamen ophalen. Te dien einde werd de stormklok geluid om de mensen te verwittigen dat ze zonder uitstel hun belasting in het dorp moesten komen betalen. Ikzelf, J. De Cnaep, ben samen met meer dan vijftig inwoners van het dorp, gans de nacht ter plaatse gebleven om hieraan te voldoen.

VAN DE LELIE NAAR DE GEMEENTESCHOOL

Op zondag 11 maart 1798 waren alle inwoners van onze gemeente bijeengekomen in de bovenvermelde schuur om de rozenkrans te bidden. Tegelijkertijd kwam een verordening toe van het departement dat ons toestond onze kerk opnieuw te gebruiken voor de eredienst. Om 10 uur was er een "hoogmis" zonder priester, met grote

belangstelling en algemene vreugde.

Op 26 Florial of 15 mei 1798 werden de pastorieën, gelegen in het kanton Berlaar, openbaar verhuurd. De vader van onze pastoor huurde de pastorie van Nijlen voor 25 gulden; de pastorie van Kessel werd verhuurd voor 50 gulden en die van Itegem voor 30 gulden. Op 3 juni 1798 verbood de agent van Nijlen voortaan nog de klok te luiden, wanneer de mis voor de helft voorbij was (NVDR: vermoedelijk bedoelde hij hiermee het kleppen tijdens het "hogere" of de consecratie).

Op zondag 17 juni werd weer een verordening afgelezen! Alle kerken behoren aan de Franse natie en ze moeten opnieuw gesloten worden, wat meer is de doorgangen moeten zelfs dichtgemetseld worden. De zondagsdienst ging, zonder hiermee rekening te houden, voorbij. Op 19 juni sloot omstreeks 6 uur commissaris Van den Bosch, vergezeld van twee gendarmen, onze kerk. Ze nagelden de kerkdeuren toe en verboden op straf van boete nogmaals de toegang.

Op zondag 6 Messidor of 24 juni 1798 vergaderde gans de gemeente om 6, 8 en 10 uur in de gemeenteschool om er te bidden. De menigte was zo groot dat wel de helft buiten moest blijven.

Tot hier voorlopig De Cnaeps relaas van de brutale Franse overheersing, overheersing die weldra, na de conscriptie, tot de Boerenkrijg zou leiden ...

(vervolgt)

Bronnen:

P.F. Gebruers: Eenige aantekeningen over den Besloten Tijd en den Boerenkrijg in de Kempen (2de deel)

J.B. Stockmans: Geschiedenis der gemeenten Kessel, Bevel, Nijlen, Emblehem en Gestel.

Het verdwenen dagboek van Jacob De Cnaep

De mensen van de Poemp zoeken nog steeds naar het verdwenen dagboek van Jacob De Cnaep, Nijlense oudschepen van de Lierse Bijvang. Stockmans kon er in het begin van deze eeuw nog over beschikken. In zijn "Geschiedenis van Kessel, Bevel, Nijlen..." vinden wij - gelukkig- heel wat teksten uit De Cnaeps dagboek terug. Zijn relaas over de besloten tijd begint als volgt: "Op 17 8ber isser een groote ontsteltenisse in ons dorp voorgevallen rakende den Roomschen godsdinst, waer door alle de menschen in onse gemijnte heel sijn verbaest niet wetende wat de France natie met hun religie van sin is, alsoo door hun alles wat den godsdinst raekt wort verboden aen de geestelijke op swaere straffen; zoo ist geschiet als dat de klokken met de orgel van onse kerke syn gestolen alsoo geborgen sijn ondinstig verklaert sijn door France ... memorie."

"Historie der Pastorij van Bevel" (2):

Hoe mijnheer pastoor van dees oud kot wil ontslagen zijn!

Had Bevels tweede pastorie in de loop der tijden de toch respectabele lengte van 26 meter bereikt, dan blijkt pastoor Van Tendeloo -een geboren Nijlenaar- geen enkele van de 12 plaatsen echt bewoonbaar te vinden (en die van Nijlen zijn nochtans zo moeilijk niet!). "Maar", zegt hij, "niet eene dacht erop dat het gemeentebestuur zoo goed gesteld was om eene nieuwe (pastorie) te bouwen!". Tenzij August Van Tendeloo, die we hier graag een stukske gemeenteraadszitting van het jaar 1891 laten verslaan:

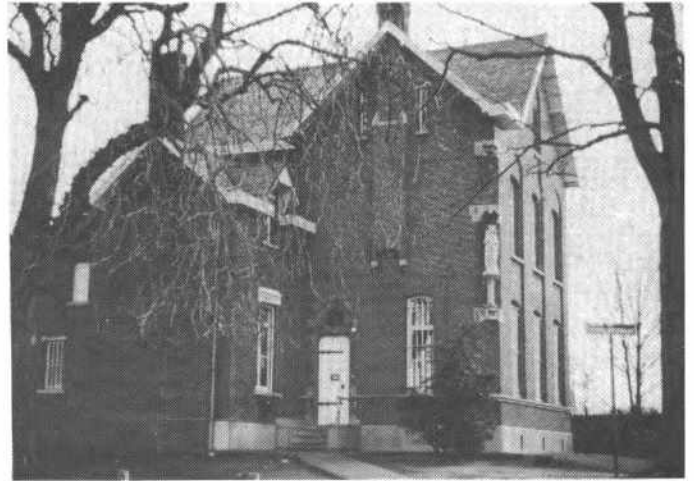
Den 7den Meert 1891 moest de gemeenteraad vergaderen ten einde over te gaan tot eene leening van 6000 franken om een verdiep op de onderwijzerswoning en daarneven een kleine zaal te bouwen die tot gemeentehuis moest dienen. In den loop der zitting nam een lid het woord en drukte zich nagenoeg in dezer voege uit: "gij vraagt mijne toestemming in de leening, die gij gaat doen; nooit zal ik uwe beslissing goedkeuren, tenzij gij allen, zonder uitzondering, toestemt in eene leening van 10000 franken te voegen bij de eerste. Deze moet dienen om eene nieuwe pastorie te bouwen. Te lang hebben de naburige gemeenten met Bevel den spot gedreven, dat het geen pastoor kon bekomen, daar er geen bewoonbaar huis voor hem was. Moet de nieuwe pastoor in dat ziltig huis nog eens ziek (worden) gelijk de vorige? (enz.)"

Deze woorden waren voldoende om de herten dier eenvoudige aanhoorders te bewegen. "Welnu", zei de burgemeester met volle overtuiging, "ik ben er zeker van dat Mr. Pastoor geenszins van die zaak onderricht is, de beleefdheid ver-eischt toch dat men hem ervan verwittige. Ga hem dan toch vragen of hij toestemt".

Hetzelfde gemeenteraadslid liep in vollen draf van 't gemeentehuis en in eenen oogwenk hing hij aan de bel der pastorie. "Mr. Pastoor," riep hij van verre in den langen donkeren gang, "gij wilt toch wel van dees oud kot ontslagen zijn? Anders gaat gij binnenkort de plaat poetsen, daar gij volkomen gelijk in hebt, gij moet u voor het profijt der gemeente niet ziek maken." textueel)

De pastoor antwoordde gansch verwonderd: "Of ik wil, liever nu dan binnen vijf, zes jaren". - "Ik kan mij met u niet langer meer onderhouden" antwoordde die brave pachter, "ik moet bij de stemming tegenwoordig zijn, deze zaak is van 't grootste belang en moet ook met algemeen stemmen doorgaan". Twintig minuten later kwam hij terug: "Proficiat, Mr. Pastoor, uw nieuw huis

is gestemd door ieder lid. Tracht de zaak nu maar zoo spoedig mogelijk door te drijven, en daar wij er weinige kennis van hebben, aan u dus van te werken".

De Bevelse pastorie in 1988.

"Sedertdien ontvangt het Kerkfabriek jaarlijks 75 frank"

En zo gebeurde het, lieve lezeres en beste lezer. De pastoor -en hij niet alleen! - maken er werk van, zodat op 2 maart 1892 de eerste steen in broederlijke samen-horigheid gelegd wordt door burgemeester en pastoor. De werken schieten zo goed op dat reeds op 26 augustus van datzelfde jaar de nieuwe pastorie kan bewoond worden. Het fraaie gebouw werd voor 9.945 frank door aannemer Bogaerts uit O.-L.-V.-Waver opgetrokken. Na een eeuw is het, onmisbaar, tot de Bevelse dorpsgezichten gaan behoren, en wij hopen dat de gemeenteraad nu snel het nodige zal doen om het gebouw intact te bewaren. Een en ander moet, op het ogenblik dat wij dit schrijven, in de gemeentelijke advieskommissies en in de gemeenteraad nog verder besproken worden. Mogelijk wordt een vierde, moderne en aangepaste pastorie gebouwd. De huidige pastorie kan dan Bevels gemeentehuis en cultureel centrum worden. Maar laten wij "den troon niet ontbloten" en onze bestuurders "vrijelijk bestieren!"

**Walter Caethoven,
scabinus extra villa
("buitenschepene").*

Post Scriptum

Ik besluit met het verhaal van een ander Bevels handigheidje ... al werd het door een Nijlenaar gepleegd. De huidige pastorie werd gebouwd op kosten van de gemeente..., maar op grond van de kerk. De huurprijs, betaald door de gemeente voor de vorige pastorie, verviel aldus. Hoe graag pastoor Van Tendeloo ook de nieuwe pastorie betrok, toch zat het wegvallen van de jaarlijkse 148 frank huurgeld hem niet zo lekker. Toen de kerk- en gemeenteraad trots het nieuwe gebouw kwamen bezichtigen, bracht hij "ziende hun goede gesteltenis" (1) een en ander ter sprake. De pastoor liet de goede leiden verstaan dat de hof toch nog altijd eigendom bleef van de kerkfabriek... waarvoor de gemeente een zekere huur zou mogen betalen. "De oude Bevel", alias pastoor Van Tendeloo besluit: "Sedertdien ontvangt het kerkfabriek jaarlijks 75 frank van de gemeente voor de wandelingen die de pastoor in zijn hof doet!"

Hoelang dit gebruik geduurd heeft, blijft nog te onderzoeken. Toch dient gezegd dat "burgerlijk Bevel" reeds in 1865 "handig" geweest was, toen zonder meer grond van de kerkfabriek ingepalmd werd om er voor 6.339 frank de eerste gemeenteschool op te pladeizen. "Den ouden Bevel" had aldus, meesterlijk, de verdelende rechtvaardigheid een gewijd handje toegestoken!

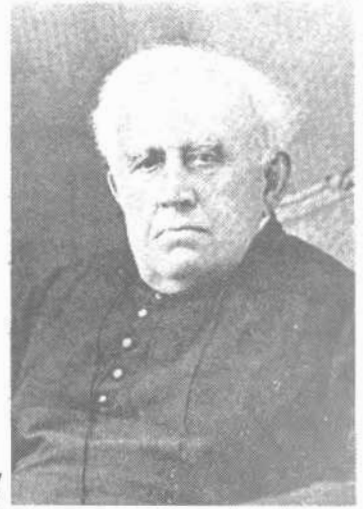
In Memoriam Melleke Verhaegen

Melleke Verhaegen, zuster van ons bestuurslid René Verhaegen, is op 28 januari 1988 gestorven.

Als derde uit een rij van veertien kinderen moest zij al vlug mee-zorgen voor broers en zusters. Zo hebben we haar ook leren kennen toen onze heemkring bij de familie Van Camp gastvrij onderdak kreeg: optimistisch, vriendelijk, gedienschtig en ... bezorgd om heel de kring. Melleke behoorde dan ook onbetwistbaar bij "De Poemp". Hoe graag kwam zij niet, na het officiële deel van een redactievergadering, met ons herinneringen ophalen, straffe verhalen of plezierige dorpsanekdoten vertellen!

Melleke is nu onherroepelijk uit ons leven verdwenen. Het huis waar zij af en toe ook voor ons, Poempisten, mocht zorgen, staat leeg. Voor de heemkring werd een periode definitief afgesloten. Maar het sympathieke, volkse Melleke zullen we niet vergeten!

* Walter Caethoven.

Den ouwen Bevel

Op een oude boerderij in de Nijlense Paddekoten werd op 8 juli 1858 Johannes Augustinus Van Tendeloo geboren. Hij werd priester gewijd op 13 mei 1883, was pastoor te Bevel van 28 juni 1890 tot 25 augustus 1940 en overleed te Kessel op 8 september 1941. In "Losse Flodders" (Uitgave Davidsfonds Nijlen, 1980) schrijft E.H. Deyne o.m. het volgende over pastoor Van Tendeloo:

Ik heb hem enkel als oude man gekend, en nooit anders weten noemen dan "de oude Bevel". Niet uit minachting, integendeel: het was een eretitel.

Een wonderlijk man was hij. Een vat vol tegenstrijdigheden. Aan de ene kant legendarisch joviaal. Waar hij de relaties, die hij had, vandaan haalde, begreep niemand. Roos, de oude huishoudster, heeft me verteld dat ze eens op de almanak had aangetekend hoeveel middagen ze op een jaar tijd gasten aan tafel had gehad. Ik herinner mij dat het over de 200 was. Iedereen was bij hem welkom, vooral zijn collega's, en ge voelde dat het gemeend was. Toch was hij niet uitbundig; er lag altijd een beheerste ernst over hem, en ge moest hem al intiem kennen om te bevroeden hoe gevoelig hij was, en hoe fijn hij de mensen doorzag. Het was een schone oude man, en we zwansden er altijd mee dat hij in zijn jonge jaren nog schoner was geweest. En dan vertelde hij over de tijd van toen... toen hij op zekere dag een huwelijk moest gaan inzegenen ergens in Brussel. De bruid was een kennis van hem.... ja, waar had hij geen kennis! -en de bruidegom was een officier. Een chicke trouw dus! Op de receptie, te midden van al die pluimstrijkers, begroette de moeder van de bruidegom, een fijne madam à la pompadour, hem met de woorden:

„Ah, monsieur le curé, que vous avez bonne minne. Je voudrais bien vous embrasser sur les deux joue!”

En de boeren-pastoor van Bevel antwoordde galant, in klassiek Frans met een schone subjonctif:

*„Madame, que vos bonnes intentions me suffisent!”
("Moge uw goede bedoeling mij volstaan, Mevrouw!")*

OPROEP

Syt ghi diamantslipere?

L.S.!

Wie de geschiedenis van de diamantnijverheid in onze contreien wil schrijven, staat voor vele, onbeantwoorde vragen. Toch wil De Poemp, nogal ambitieus, samen met haar ongetwijfeld geïnteresseerde lezers het verhaal van 't Nijlense steentje brengen. Hier alvast een voorsmaakje van wat geschreven en mondelinge overlevering ons tot op heden zoal leerden.

ANTWERPEN: DIAMANTSLIPERE ... IN DE 16DE EEUW

De Bruggeling Lodewijk van Berken zou de zogenaamde "ontdekker" van het diamantslijpen zijn. Zeker is dat het Antwerpse ambacht van diamant- en robijnslijders ontstond op het einde van de 16de eeuw. Er waren toen 30 tot 40 ambachtslieden. Tevoren werd de stiel vrij uitgeoefend. In de rekeningen van de "Broederschap van O.L.V. Love", gesticht in 1478, vinden we de oudste vermelding over een ambachtsman, diamantslijper.

Inderdaad, tussen de nieuwe Antwerpse gildebroeders van het jaar 1483 vinden we een Wouter Pauwels, diamantslijper. Vervolgens wordt de stiel nog vernoemd in een schepenbrief van 1490, die de huwelijksvoorwaarden regelt tussen "Peter Van Der Hoodonck, diamantslijper en ene Katline Cornelia Adriaens." In 1492 bekennt Hendrik Van Aken, diamantslipere, een som geld schuldig te zijn aan Clause van der Ast, riembeslager.

NIJLEN: TWEE SLIJPERIJEN IN DE 19DE EEUW?

Voor 1900 werden in Nijlen waarschijnlijk slechts twee diamantslijperijen gebouwd: een door Jan-Eduard Claes, wellicht tussen 1880 en 1885 op de Kesselsesteenweg, en een door de gebroeders Quadens, Alfons en Corneel (jaartal tot nu toe onbekend) in de Nonnenstraat. Vast staat dat voor de oprichting van deze slijperijen door bovengenoemde mensen al diamant werd geslepen in Nijlen.

Een "fabrik" van Nijlense diamantbewerders (begin van deze eeuw), compleet met supporters.

Door een eigenaardige samenloop van omstandigheden werd Gommaar Lambrechts (een Kesselaar, geboren in 1888, alias Mares van de Joppe) diamantslijper. Mares was de 5de uit een gezin van acht kinderen. Vader Lambrechts trachtte voor zijn gezin de nodige boterhammen te verdienen op zijn niet al te grote boerderij. Maar om centen binnen te krijgen moest wat anders gedaan worden; al wat armen en benen had werd ervoor ingespannen. Regelmatig trok het gezin naar de bossen te Viersel en Pulle om hout te sprokkelen en mastedoppen (denneappels) te rapen. De mastedoppen werden dan in kleine zakken gedaan, op de hondekar geladen en te Antwerpen verkocht voor 5 centiemen per zak.

Daar ontmoette kleine Mares op zijn leurtocht rond de eeuwwisseling een joodse diamantair. Die vroeg hem of hij soms geen goesting had om diamantslijper te worden, wat Mares prompt aanvaardde. Mares leerde dus de stiel te Antwerpen en kwam later naar Nijlen, waar hij veel mensen het vak zou aanleren.

OEFENING BAART KUNST

Oefening baart kunst, zeker bij de slijpers. Zo was Louis Lenaerts, door iedereen gekend als "den Boot", de eerste Nijlense diamantbewerker die de kunst beheerste achtkant en briljant te slijpen (aan een briljant worden liefst 57 facetten geslepen!). Louis (geboren in 1886) leerde het briljantslijpen bij de firma Cassiers in Grobbendonk.

PLECHTIGE OPROEP!

De mensen van "De Poemp" doen hiermee een plechtig beroep op al de lezers die over oude foto's en publikaties zouden beschikken en/of interessante anekdotes kennen in verband met het zo rijke verleden van het Nijlense steentje. Met uw hulp zullen wij het verhaal ervan schrijven. Help ons hierbij! Hartelijk bedankt bij voorbaat,

**Hypoliet Budts.*

Ons dorp in de vorige eeuw:

Ten jare 1874 ... de remplacanten en de militianen

Het begin van het jaar 1874 kenmerkte zich door enkele nieuwe bepalingen in de militiewet. Het gemeentebestuur bracht die ter kennis door "aanplakkingen" en "uitbellen". De voertaal in het leger was Frans van boven tot onder en de arme, meestal ongeletterde volksjongens hadden een heilige schrik voor die brutaal drillende, volksvreemde "Armée Belge".

Zoals ze vroeger "onder den Fransman" of "onder den Hollander" dienden, zo dienden ze nu "onder den Belg", zoals Hendrik Conscience het zo treffend zegde. De jongens gingen loten naar de hoofdplaats van hun "Canton". Voor Nijlen was dit het 15de canton. Een slecht nummer ... betekende erin. Een goed nummer ... eruit. Vroeg reeds trokken ze op met papieren rozen op hun hoed, luid zingend achter de harmonikaspeler. Er werd die dag flink gedronken en gevochten en de gendarmes klopten er soms goed op los met het plat van de sabel. Vrouwen en meisjes verkochten mastellekoeken en jenever, kortom de hele kantonnale hoofdplaats stond op zijn kop. 's Avonds trokken de lotelingen joelend naar huis, alleen zij die "erin geloot" waren hadden er niet zoveel zin in. Men kon zich weliswaar vrijkopen maar ... wie had geld?

In het gemeente-archief van Nijlen vonden wij volgend verslag terug:

Zitting van 28 januari 1874.

MILITIE REPLACANTEN

Het collegie van Burgemeester en Schepenen te Nijlen, gezien den omzendbrief van den Heer Gouverneur geplaatst in het memoriaal van administratie nr. 11.424 brengt ter kennis van de belanghebbenden:

- 1) Dat den prijs der remplacanten voor het departement van oorlog voor het jaar 1874 vastgesteld in op FR 1600.
- 2) Dat de lotelingen welke heden eene vrijstelling, eenen uitstel of eene ontslaging van inlijving genieten, niet zullen kunnen aangenomen worden om zich te doen vervangen ingeval zij later voor den dienst ingeroepen worden. Van onder de voorwaarden eener som van 200 francs te storten van de 2den tot en met den 22sten januari aantstaande overeenkomstig de artikelen 64/4 en 64/5 der wet op militie.
- 3) Dat het staatsbestuur op 800 francs heeft bepaald de som te storten door de militianen welke zich rechtstreeks doen vervangen en die luidens ART. 72 der wet zich voor alle verantwoordelijkheid willen ontslagen.

Gedaan te Nijlen ter zitting van 11 januari 1874.

Ter ordonnantie,

De Sekretaris (Beirens) De Burgemeester (P.V. Goormans)

Het Collegie van Burgemeester en Schepenen:

- Getuigt dat Franciscus van Opstal, zoon van Josephus, overleden, en van Maria Anna Van Tendeloo, van wie in 1874 bij de loting van het 15de canton het nummer 3 is ten deele gevallen en oorspronkelijk in 1871 het nummer 1, de onmisbare steun is van zijne moeder weduwe. Het getuigt eveneens dat de familie van den militiaan, tans uit hoofde onderstandvoorziening geen ander vrijstelling geniet noch bepaaldelijk heeft genoten.

- Getuigt dat Petrus Franciscus Maes, zoon van wijlen Carolus en van wijlen Emelie Hens, aan wie in 1874 bij de loting het nummer 56 is ten deele gevallen, de onmisbare steun is van zijn broeders en zusters, weezen.

- Getuigt dat De Pooter Franciscus, zoon van De Pooter Jan Baptist, overleden, en van Joanna Catharina Naets aan wie in 1874 bij de loting van het 15de canton het nummer 66 is ten deele gevallen de onmisbare steun NIET is van zijne moeder weduwe en er geenerlei reden bestaat om het getuigschrift tot vrijstelling af te leveren, deze beslissing zal hem schriftelijk bekend gemaakt worden. De Veldwachter zal den militiaan een reprimande geven.

Gedaan te Nijlen op 28 Januari 1874.

Uit "De Loteling" van Conscience: Jan Braems vertrekt naar Brecht om te loten.

→
 Veldwachter De Metz ging inderdaad met het geschrift naar de weduwe Catharina Naets. Maar een reprimande geven? Nog in geen honderd jaar! "Toch spijtig, hee Trien, dat het hem niet gelukt is om van die soldaterij af te komen! Schol Trien!" De veldwachter dronk nog een tweede borrel, loerde eens naar 't weer, greep zijn mispelaren stok, floot op zijn hond en ging door de met sneeuw bedekte baan terug naar het dorp ...

* Jos Bastiaens.

MENSEN AAN DE POEMP

Jos Bastiaens, Statiestraat 5
 Bruno Brasseur, J.E. Claeslaan 33
 Hypoliet Budts, Guido Gezellestraat 47
 Walter Caethoven, Zandvekenvelden 12A
 Hendrik Claes, Heibloemstraat 81
 Flor Dieltjens, Grobbendonksebaan 11
 Jozef Engels, Bernaertstraat 12 Berchem
 Herman en Cita Engels, Kesselsesteenweg 35
 Roger Hermans, Statiestraat 15
 Louis Lemmens, Nonnenstraat 34
 Rosette Rymenants, Spoorweglei 14
 Maria Thijs, Breugelhoevestraat 45
 Jos Thys, Kapellebaan 32
 Jef Van Camp, Bouwelsesteenweg 195
 Pol Van Camp, Nonnenstraat 56
 Ludo Van Gestel, Spoorweglei 16
 René Verhaegen, Molenbos 2

Oproep

Kent U oude benamingen van velden, weiden, bossen... in onze gemeente?

Oude benamingen van velden, weiden, beemden, bossen ... zijn dikwijls getuigen van ver vervlogen tijden. Ze kunnen verwijzen naar vergeten gehuchten of oude vestigingsplaatsen. Er moeten in onze gemeente niet alleen sporen te vinden zijn van de Franken, maar ook van de Romeinen, de Kelten... Daarom zou elke benaming moeten opgetekend en zo mogelijk gelokaliseerd worden. Wie heeft nog oude akten van gronden, huizen, boerderijen, ook huurakten (vooral van boerderijen) zijn erg interessant? Alles is welkom, laat mogelijke sporen van een ver verleden niet verloren gaan!

Zo zag Paul Geefs een oud boerderijtje aan de Nijlense Schransstraat. Voor U, lezer, misschien een uitnodiging om tijdens een gezonde wandeling dit hoekje weer te vinden?

Werkten mee aan dit nummer:

Redactie: Jos Bastiaens, Poliet Budts, Walter Caethoven, Jozef Engels, Frans Lens.

Fotografie: Frans Raets, Jeanine Thys en René Verhaegen.

Tekeningen: Dirk Lieckens, Paul Geefs, Mark Verreydt en DF-ledenblad.

Grafische vormgeving: Walter Caethoven
Eindredactie: Rik Claes

Druk en computerzetwerk: Cuypers-Bollens